

Utredning om utsädespotatis

- krav på utskiftning av utsäde
- begränsning av rätten att saluföra utsäde

Utredning om utsädespotatis

- krav på utskiftning av utsäde
- begränsning av rätten att saluföra utsäde

Växtinspektionen
2006-09-07

Referens
Hans Bång, Karin Nordin

Innehåll

1	Sammanfattning	3
1.1	Utskiftning (regelbundet byte av certifierat utsäde)	3
1.2	Begränsning av rätten att saluföra utsädespotatis inom vissa områden	3
1.3	Jämförelser med andra länder	4
1.4	Utredningens förslag	4
2	Bakgrund	5
3	Utskiftning (regelbundet byte av certifierat utsäde)	7
3.1	Omfattning	7
3.1.1	Minsta areal per brukningsenhet	7
3.1.2	Inriktning	7
3.1.3	Geografisk begränsning	8
3.2	Mervärden samt kostnader	8
3.2.1	Användning av certifierat utsäde i landet	8
3.2.2	Utskiftningens inverkan på det enskilda företaget	9
3.2.3	Miljöpåverkan	10
3.2.4	Spridning av allvarliga växtskadegörare (karantänskadegörare)	12
3.2.5	Kvalitetsaspekter och konkurrenssituation	13
3.2.6	Kostnader och lönsamhet	13
3.2.7	Diskussion kring olika alternativ av utskiftning	14
3.3	Förändringar på utsädesmarknaden	15
3.3.1	Volymförändringar	15
3.3.2	Kvaliteten på det utsäde som ska hemmaproduceras	15
3.3.3	Utskiftningens inverkan på tillgången av olika sorter	16
3.4	Behov och möjlighet att lagstifta	16
3.5	Kontroll och efterlevnad	17
3.5.1	Kontrollsystem	17
3.5.2	Sanktionssystem	18
3.6	Plan för informationsspridning	18
3.7	Utredningens förslag	18
4	Begränsning av rätten att saluföra utsäde inom vissa områden	21
4.1	EG:s lagstiftning och dess tillämpning	21
4.1.1	Gemenskapsklasserna och eventuella begränsningar för produktion av dessa klasser i landet	21

4.2	Inventering av tänkbara områden.....	23
4.2.1	Tänkbara områden i norra Sverige.....	23
4.2.2	Tänkbara områden i övriga Sverige.....	24
4.3	Behov av eventuell ny lagstiftning.....	24
4.4	Kontroll och efterlevnad.....	25
4.4.1	Kontrollsystem.....	25
4.4.2	Sanktionssystem.....	25
4.5	Kostnader och positiva värden.....	25
4.6	Utredningens förslag.....	26
5	Jämförelser med andra länder.....	27
5.1	Finland.....	27
5.2	Danmark.....	28
5.3	Skottland.....	28
5.4	Holland.....	29
6	Referenser.....	31

Bilagor

Skrivelse från GRO med begäran om utredning av införande av krav på obligatorisk utskiftning	Bilaga 1
Skrivelse från GRO med begäran om bildande av utsädesreservat	Bilaga 2
Skrivelse från Västerbottens läns potatisodlareförening med begäran om bildande av utsädesreservat	Bilaga 3
Virusspridning i norra Sverige	Bilaga 4

1 Sammanfattning

1.1 Utskiftning (regelbundet byte av certifierat utsäde)

Den genomsnittliga utskiftningen av utsädespotatis i svensk potatisodling uppgår till ca 35 %. Lägst grad av utskiftning har kategorin ”övrig matpotatisodling” där siffran är ca 20 % och där variationen är stor. Ett krav på utskiftning om 20-25 % skulle i första hand beröra odlare som för närvarande mera oregelbundet byter utsäde. Den gruppen svarar uppskattningsvis för ca 15 % av potatisarealen och omfattar 20-25 % av odlarkåren. Utredningen konstaterar att en utskiftning har stor positiv miljöpåverkan genom minskat behov av kemisk bekämpning av främst potatisbladmögel men även mot stritar och bladlöss. Utskiftningen kan även bidra till en minskad urlakning av växtnäringsämnen. Vidare minskar risken för spridning av allvarliga skadegörare reglerade genom växtskyddslagen (1972:318). En utskiftning leder generellt sett till högre skördar med bättre kvalitet och förstärker därigenom konkurrenssituationen för näringen. Den föreslagna utskiftningen kommer inte att påverka tillgången på olika sorter.

Inom utredningen har diskuterats flera alternativa lösningar.

- a) När det gäller möjligheten till lagstiftning finner utredningen att växtskyddslagstiftningen skulle vara möjlig att tillämpa utifrån de krav som ställs avseende bekämpning av ljus och mörk ringröta. Införandet av en obligatorisk utskiftning kan dock leda till en konflikt med gällande regler för egendomsskydd.
- b) En möjlighet skulle kunna vara att koppla det befintliga nationella stödet (norra Sverige) till krav på utskiftning såsom fallet är i Finland.
- c) En annan möjlighet är att utfärda allmänna råd till växtskyddslagstiftningen om utskiftning av utsädespotatis, något som då utgör en uttalad rekommendation från Jordbruksverket.

Information om utskiftning i den form den får kan ske dels via det register över potatisodlare som redan finns på Jordbruksverket (det s.k. potatisregistret) och dels via Gröna näringens riksorganisations olika informationskanaler.

1.2 Begränsning av rätten att saluföra utsädespotatis inom vissa områden

Begränsning av rätten att saluföra utsäde inom vissa områden möjliggörs genom beslut på EU-nivå. Tanken är att genom att ställa större krav på de utsädespartier som säljs inom skyddade områden så skapas förutsättningar att bibehålla ett bra sundhetsläge i potatisodlingen.

Utredningen gör en jämförelse mellan kraven för de så kallade gemenskapsklasserna och motsvarande krav i vårt nationella system. Skillnaderna är små och en harmonisering mellan systemen föreslås genom smärre förändringar av det nationella systemet. Vid ett införande av skyddade områden bör Jordbruksverket

föreslå undantag alternativt ändring av direktiv 93/17/EEG så att en andra fältbesiktning kan ersättas med en virustest.

I första hand föreslår utredningen att skyddade områden införs i vissa kommuner i norra Sverige. Fortsatt utredning behövs, bl a genom riktade inventeringar, för att undersöka möjligheterna för eventuellt framtida införande av skyddade områden i Västra Götalands län och på Gotland. Resultat från sådana inventeringar samt erfarenheter från norra Sverige kan ligga till grund för ytterligare ansökningar om införande av skyddade områden. Beslut om införande av skyddade områden tas av EG-kommissionen. Även i detta fall är det fråga om en inskränkning av äganderätten och dessutom en konkurrensbegränsning, varför beslutet även måste ges en legal grund i svensk lagstiftning genom en ändring av utsädeslagen. Kontroll av efterlevnad görs genom utsädesföretagen. Ersätts en andra fältbesiktning med de regler om virustest som finns i vårt nationella system uppstår inga fördyringar.

1.3 Jämförelser med andra länder

Utredningen avslutas med en sammanfattning av de regler som gäller i Finland, Danmark, Holland och Skottland. I samtliga fyra länder finns någon form av utskiftning och/eller skyddade områden.

1.4 Utredningens förslag

Utredningen föreslår att Jordbruksverket utfärdar allmänna råd till växtskyddslagstiftningen, t ex till verkets föreskrifter om bekämpning av ljus ringröta, om utskiftning av utsädespotatis. Det allmänna rådet skulle då innebära en rekommendation från myndigheten om utskiftning av utsädespotatis omfattande minst 20 % av utsädesbehovet varje år eller 100 % av utsädesbehovet vartannat år på brukningsenheter med 0,5 ha potatisodling eller mer. De mervärden som nämns i utredningen skulle kunna uppnås och det finns möjlighet för handeln, i första hand den med matpotatis, att ta in detta allmänna råd som ett kontraktsvillkor.

Utskiftningen föreslås omfatta alla former av potatisodling i hela landet. För att höja kvaliteten på det hemmaproducerade utsädet bör kravet på certifierat utsäde i klass A höjas avseende potatisvirus Y. Utöver detta följs de förslag som anges i utredningen.

Vidare föreslår utredningen att Jordbruksverket ansöker hos EG-kommissionen om införande av skyddade områden för utsädesproduktion av potatis i vissa kommuner i norra Sverige. I samband med denna ansökan bör Jordbruksverket föreslå undantag alternativt ändring av direktiv 93/17/EEG så att den andra fältbesiktning som nu krävs kan ersättas med en virustest.

2 Bakgrund

Gröna näringens riksorganisation (GRO) har i en skrivelse till Jordbruksverket framfört önskemål om att få till stånd en diskussion med verket om de juridiska och praktiska möjligheterna att införa ett lagstadgat krav på utskiftning av utsädespotatis i Sverige (se bilaga 1). Skälen från GROs sida är främst att ett mera regelbundet byte av utsäde skulle höja kvaliteten i odlingen och därigenom också kvaliteten på den matpotatis som saluförs i handeln. Enligt uppgift är det bara en femtedel av den potatis som säljs som håller SMAK klass 1. GRO menar vidare att man genom ett regelbundet byte av utsäde bryter smittvägarna för många allvarliga sjukdomar bland annat ljus ringröta. En obligatorisk utskiftning anser man därför bör ligga i linje med Jordbruksverkets arbete med att upprätthålla en hög sundhetsnivå i svensk potatisodling. Liknande system finns redan i flera europeiska länder bland annat Finland och Danmark. För att närmare belysa det lämpliga i att införa den efterfrågade ordningen i svensk potatisodling behöver en rad frågor analyseras närmare.

Frågan om bildande av utsädesreservat har diskuterats från och till sedan mitten av 1980-talet. Då gjordes en inventering i landet av tänkbara områden utifrån det gällande sundhetsläget (Umaerus, 1985). Tanken var att skydda vissa områden från införsel över huvud taget. Sedan inträdet i EU är en modell möjlig som närmast kan liknas vid reservatstanken nämligen EG-kommissionens beslut att inom vissa områden begränsa saluföringen av utsädespotatis till vissa klasser så kallade gemenskapsklasser. Även i denna fråga har Jordbruksverket fått en skrivelse från GRO (bilaga 2) men även från Västerbottens potatisodlareförening (bilaga 3). I båda fallen ber man att Jordbruksverket tar sig an frågan och ansöker hos EG-kommissionen om bildande av sådana områden. Även denna fråga behöver utredas närmare.

Införande av obligatorisk utskiftning respektive skyddade områden (utsädesreservat) skulle bådaddera medföra statliga ingripanden i svensk potatisodling.

3 Utskiftning (regelbundet byte av certifierat utsäde)

3.1 Omfattning

3.1.1 Minsta areal per brukningsenhet

Både från GROs och Jordbruksverkets sida riktar sig intresset framför allt mot den potatis som saluförs utanför gården. Vid ett lagstadgat krav på utskiftning är därför de allra minsta arealerna av mindre intresse innebärande att undantag görs för all hemträdgårdsodling. Vid ett eventuellt obligatorium måste man kunna utföra en relevant kontroll. Detta förutsätter tillgång till ett register över verk samma potatisodlare. Gränsen för att vara berättigad till gårdsstöd är 0,1 ha medan kravet för att vara registrerad i Jordbruksverkets register över potatisodlare och packerier av potatis det s.k. potatisregistret är 0,5 ha. Krav på registrering gäller även för arealer mindre än 0,5 ha om det sker försäljning på annat sätt än direkt till konsument på den egna gården. Potatisregistrets regler motsvarar de krav man kan ställa beträffande minsta areal per brukningsenhet eftersom det täcker upp försäljning utanför gården.

3.1.2 Inriktning

För att uppnå största möjliga effekt beträffande en minskad spridning av växtskadegörare bör all potatisodling omfattas dvs. all mat- och färskpotatisodling men även den odling där potatisen omsätts i fabrik till stärkelse, pommes frites, chips, färdigkokt potatis etc. Det som kan diskuteras är odlingen av stärkelsepotatis eftersom det är en sluten verksamhet med en enda aktör och där omsättningen redan idag motsvarar en utskiftning av i genomsnitt ca 50-60 %. Möjligheten till alternativa användningsområden finns inte eller är starkt begränsad. Detsamma gäller även odlingen av chipspotatis. Emellertid odlar många stärkelse- och chipsodlare även annan potatis varför de av det skälet också bör omfattas av en utskiftning. När det gäller övrig industripotatis har den många alternativa användningsområden och kan av det skälet inte undantas.

I ekologisk odling används ofta ganska många sorter för att kunna ha ett brett utbud. Utredningens uppfattning är att en utskiftning snarare stärker bibehållandet av mindre sorter (se vidare 3.3.3). Vidare finns idag alla sorter på EG:s gemensamma sortlista tillgängliga för svenska odlare. Det är därför svårt att se att det skulle finnas skäl att göra något undantag för ekologiska odlare.

Olika sorter har skilda resistensegenskaper och har därmed varierande känslighet för återinfektion av olika sjukdomar. Det skulle kunna föranleda att man hade olika krav på utskiftning för olika sorter. Problemet kan vara att det inte alltid finns kunskap om sorternas relation till olika sjukdomar och då särskilt allvarliga

skadegörare. Vidare komplicerar man kontrollen av en eventuell obligatorisk utskiftning.

3.1.3 Geografisk begränsning

Av samma skäl som ovan beträffande inriktning bör hela landet omfattas av eventuella krav. Även här kan naturligtvis vissa områden diskuteras och då främst de inre delarna av Västerbottens och Norrbottens län där odlingen är begränsad både beträffande storlek och till antal. Å andra sidan finns sannolikt en risk för lokala smitthärdar av främst ljus ringröta genom långvarig odling av hemmaproducerat utsäde av främst sorten Mandel på vissa brukningsenheter. Utifrån den utgångspunkten bör därför inte någon geografisk begränsning införas.

3.2 Mervärden samt kostnader

3.2.1 Användning av certifierat utsäde i landet

För att få en uppfattning om den normala utskiftningen av utsäde i landet har år 2004 använts som exempel. Den svenska potatisarealen omfattade då 31 700 ha (SCB, Jordbruksstatistisk årsbok 2005). Fördelningen på olika odlingsinriktningar framgår av nedanstående tabell.

Odlingsinriktning	Areal, ha
Matpotatis, total	21 700
varav Solanum Kävlunge (odling för pommes frites)	(2 000)
varav chips (OLW, Estrella)	(1 400)
övrig matpotatis (exkl. Solanum och chips)	(18 300)
Stärkelsepotatis	8 200
Utsädespotatis	1 800
Summa	31 700

Enligt statistik från Statens Utsädeskontroll (SUK) certifierades 2004 totalt 27 000 ton utsäde varav 22 800 ton certifikatutsäde, klass A. Importen av utsäde uppgick det året till 4 200 ton. Av den volymen skattas 500 ton vara basutsäde medan 3 700 ton var certifikatutsäde. Den totala mängden certifikatutsäde år 2004 skulle då uppgå till 26 500 ton. Basutsäde förutsätts här användas för fortsatt utsädesproduktion. I nedanstående tabell har en skattning av utsädesanvändningen gjorts för ovan nämnda odlingsinriktningar. Uppgifterna baseras i huvudsak på intervjuer av företrädare för de dominerande företagen i kombination med statistik från SUK och SCB. Utsädesmängden har, för matpotatisodlingen och för potatisodling totalt sett, antagits vara 2 500 kg per ha. För övriga inriktningar har aktuella utsädesmängder använts.

Odlingsinriktning	Användning av certifikatutsäde, ton	Utskiftning %
Stärkelsepotatis	9 000	55
Solanum, Kävlinge	5 000	100
Chipspotatis	3 600	100
Övrig matpotatis	8 900	20
Potatis total*	26 500	35

* 29 900 ha. Avdrag gjorts för utsädesproduktionen

Av ovanstående tabell framgår att av det utsäde som sattes 2004 och som var avsett för bruksodling (dvs. ej utsädesproduktion), var ca 1/3 certifierat utsäde. Variationen är stor mellan de olika odlingsinriktningarna. Övrig matpotatisodling som svarar för 60 % av den totala potatisproduktionen (exklusive utsäde) har den lägsta utskiftningen.

3.2.2 Utskiftningens inverkan på det enskilda företaget

En utskiftning inom intervallet 15-25 % har totalt sett liten inverkan på landets potatisföretag eftersom den genomsnittliga utskiftningen är ca 35 %. Det är i huvudsak endast inom gruppen – ”övrig matpotatis” – som en utskiftning kan få en inverkan på de enskilda företaget. Den beräknade utskiftningen om 20 % inom denna grupp innebär att man i genomsnitt har en egen produktion av utsäde på gården som används året därefter till den verkliga matpotatisproduktionen. Det finns dock skäl att anta att variationen är mycket stor inom gruppen när inköp av utsäde äger rum. Detta beroende på en rad yttre omständigheter varav nedan följer några exempel:

- A. Priset på matpotatis dvs. ekonomin i odlingen har sannolikt den största inverkan.
- B. Kvalitet i form av brunröta, övriga rötor, virus, stjälbakterios etc.
- C. Utfallet beträffande knölstorleken. Knölar under 40 mm har ett lågt alternativt värde men passar storleksmässigt bra som utsäde.
- D. Tilltron till det certifierade utsädet.
- E. Grannhandel dvs. man köper ej certifierat utsäde av en granne som kanske året innan köpte nytt utsäde. Grannhandel är inte tillåtet enligt utsädeslagstiftningen men torde trots detta förekomma i viss utsträckning.

Nedan följer några typfall som beskriver hur enskilda matpotatisodlare väljer att hantera sin utsädesförsörjning av certifierat utsäde:

1. Till följd av kontrakt eller av andra skäl förnyas huvuddelen av utsädet varje år.
2. Årligt inköp av ca 15-25 % av sitt totala utsädesbehov som sköts som en utsädesodling för att användas året därefter.
3. Inköp av utsäde som sedan används under 3-5 år beroende på olika yttre faktorer enligt ovan.
4. Mera slumpmässigt inköp beroende på yttre omständigheter varav flera faktorer spelar roll enligt ovan.

En skattning gjord av referensgruppen innebär att grupp 1 omfattar ca 25 % av arealen, grupp 2 ca 60 % av arealen och grupp 3-4 ca 15 % av arealen. Antalet odlare i de två sista grupperna antas vara procentuellt högre eller ca 20-25 % av odlarkåren beroende på en lägre medelareal. Det antas också att den odlarkåren är i minskande.

Sammanfattningsvis kan sägas att en utskiftning kommer att beröra en begränsad del av potatisodlingen i landet och då särskilt de odlare som inte förnyar någon del av sitt utsädesbehov årligen och de som mera slumpmässigt byter utsäde dvs. typfallen 3 och 4 enligt ovan. För dessa odlare skulle en obligatorisk utskiftning innebära en inskränkning i deras odlingsverksamhet.

3.2.3 Miljöpåverkan

Inverkan av en årlig utskiftning på miljön måste generellt betecknas som positiv beroende på både dels en bättre hantering och dels en minskad användning av bekämpningsmedel.

Kvalitetsnedsättande faktorer som skador och sjukdomar på potatisen beror på en rad olika orsaker. Skador uppstår i allmänhet i samband med hanteringen av potatisen och utsädets sundhet har liten betydelse när det gäller att undvika den skadebilden. Sjukdomar kan orsakas av både markbundna och utsädesburna växtskadegörare. Exempel på det förra är t.ex. vanlig skorv, som orsakas av en markbunden bakterie och där man anser att eventuell utsädessmitta inte har någon betydelse för sjukdomens utveckling. Andra markbundna sjukdomar är t.ex. potatiskräfta som orsakas av en svamp, potatiscystnematoder samt rostringar som orsakas av virusmittämnena bundna till fritt levande nematoder. Exempel på markbundna skadeinsekter är larver av knäppare som äter gångar i potatisen.

Utsädesburna sjukdomar orsakas av smittämnen som inte alls utvecklas utanför potatisen eller har begränsad förmåga att göra det. Virussjukdomar är med få undantag utsädesburna och följer således med utsädet generation efter generation. Bland bakteriesjukdomarna kan nämnas ljus och mörk ringröta samt stjälkbakterios. Svampsjukdomarna intar ofta en mellanställning där utsädessambandet kan vara mer eller mindre starkt. Exempel på det förra är groddbränna (*Rhizoctonia solani*), phomaröta, bladmögel/brunnröta som alla tre är allvarliga sjukdomar i potatis.

3.2.3.1 *Kontrollerad betning ger positiva miljöeffekter*

Nya systemiska insekticider som påförs knölarna genom betning har viss effekt mot knäppare eller andra insektslarver som angriper knölarna. Betning av potatisen mot utsädesburna svampsjukdomar är vanligt förekommande. I första hand är det angrepp av groddbränna man vill skydda sig från. Andra sjukdomar som kan förebyggas genom betning är t.ex. rötter av olika slag samt blåsskorv, silverskorv etc.

Sättet på vilket betningen utförs varierar mycket, alltifrån vattenkanna med stril i sättaren till avancerad utrustning där betningen sker över rullbord med särskilda aggregat på ett kontrollerat sätt i skyddad miljö. Allt fler utsädesföretag har investerat i sådan utrustning och erbjuder sina kunder betat utsäde. Härigenom sker miljövinster i form av minskad mängd bekämpningsmedel per ton behandlat utsäde samtidigt som arbetsmiljön förbättras.

Under senare år har betningsmedel introducerats bestående av både en fungicid mot groddbränna och en systemisk insekticid mot stritar och bladlöss. Betning med detta medel eliminerar eller minskar behovet av sprutning i växande gröda. Detta leder till en minskad yttre miljöpåverkan eftersom det i södra Sverige inte är ovanligt att man måste bekämpa stritar i första hand men även bladlöss genom kemisk bekämpning två till tre gånger under vegetationsperioden.

3.2.3.2 *Friskt utsäde försenar angreppen av bladmögel i odlingarna*

Den största mängden bekämpningsmedel inom potatisodlingen används för att förebyggande skydda blasten mot angrepp av bladmögel som sedan kan övergå till brunröta. Som ovan nämnts är bladmögel/brunröta en utsädesburen sjukdom varför en smittad knöl kan initiera ett tidigt angrepp som sedan sprids inom odlingen men även till närbelägna odlingar. Det certifierade utsädet har en mycket låg toleransnivå för brunröta (0,1 viktsprocent) vilket torde leda till liten risk för uppkomst av tidiga bladmögelangrepp i odlingar baserade på certifierat utsäde.

Trots den nya utvecklingen av bladmögel med sexuell förökning så är det enligt många forskare fortfarande utsädet som är den största och viktigaste källan till primära angrepp. Undersökningar i Norge (Försund, 1963) med friskt respektive smittat utsäde visade att angrepp uppträdde ca 2 veckor tidigare i fält med smittat utsäde än om smittan kom via luften från källor utanför fältet. Motsvarande undersökningar i England ledde till ännu större intervall mellan intern respektive extern smitta (Hirst & Stedman, 1960). Teoretiskt sett skulle därmed ett friskt utsäde kunna leda till en betydande minskning av användningen av bekämpningsmedel. Erfarenhetsmässigt sprutar emellertid många odlare i förebyggande syfte utifrån blastens utveckling och många gånger oberoende av sortens motståndskraft eller tillämpad odlingsteknik. Trots detta så kommer ett friskare utsäde att leda till en minskad bekämpningsmedelsanvändning genom att angreppen generellt sett kommer senare och att man i mindre omfattning tvingas till intensiv kurativ behandling.

3.2.3.3 *Obligatorisk utskiftning kan leda till minskad urlakning*

Erfarenheter från Danmark visade på en kraftig höjning av den genomsnittliga skördenivån för potatis efter införande av obligatorisk utskiftning (se Wiik, 2005). Därtill kan konstateras att en potatisodlares val av tillförd mängd växtnäring endast i liten grad påverkas av utsädet kvaliteten. Eftersom ett sämre utsäde i allmänhet ger en lägre skörd än ett utsäde av högre kvalitet kan även utsädeskvaliteten antas påverka urlakningen av växtnäring från potatisfält. En hög kvalitet på utsädet som ger en förhållandevis högre skörd som utnyttjar

tillgänglig växtnäring effektivare kan därigenom antas minska riskerna för urlakning.

3.2.4 Spridning av allvarliga växtskadegörare (karantänskadegörare)

Generellt sett kan sägas att utsäde i vid mening är en mycket effektiv spridare av olika sjukdomar. Naturligtvis gäller detta i första hand utsädesburna sådana men även markbundna sjukdomar kan spridas via utsädet som en lös yttlig kontaminering bunden till den jord som följer med utsädet. Genom ökad användning av certifierat utsäde minskar riskerna för spridning mellan olika brukningsenheter högst påtagligt genom den förebyggande kontroll av allvarliga mark- och utsädesburna sjukdomar som krävs innan certifiering kan äga rum.

Det starkaste motivet för att införa utskiftning i våra grannländer Finland och Danmark (se under avsnitt 5) har varit möjligheten att på detta sätt minska förekomsten och därmed spridningen av utsädesburna skadegörare. Framför allt gäller det den ljusa ringrötan som enligt växtskyddslagen ska bekämpas om den påträffas. Bekämpningen av den ljusa ringrötan regleras genom direktiv 93/85/EG, införlivat genom Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:74) om bekämpning av ljus ringröta på potatis. Motsvarande krav för den mörka ringrötan finns angivna i direktiv 98/57/EG, införlivat genom Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:73) om bekämpning av skadegöraren *Ralstonia solanacearum*. Båda sjukdomarna orsakas av bakterier som kan finnas latent (icke synligt) i potatisen under flera knölgenerationer innan sjukdomen ger sig till känna som en för ögat synlig röta. Under denna latensperiod kan sjukdomarna hinna spridas till åtskilliga odlingar om sådan smitta skulle finnas i ett utsädesparti. I handeln med utsäde inom EU finns det tyvärr åtskilliga belägg för att smitta på detta sätt har kunnat spridas även mellan olika länder. Utsädespotatis som förflyttas inom EU (från en brukare till en annan) ska dessutom uppfylla de övriga krav på sundhet som anges i direktiv 2000/29/EG, införlivat genom Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:94) om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare.

I ”ringröteditiven” fastställs att varje medlemsland i EU ska genomföra en systematisk officiell inventering av ljus respektive mörk ringröta i potatisknölar som producerats eller sålts i landet. Prov ska tas både från certifierad utsädespotatis och från annan potatis och direktiven föreskriver också vilka analysmetoder som ska användas. I Sverige bedrivs den verksamheten av Jordbruksverket och bekostas av medel från registrerade potatisodlare och packerier av potatis.

Ett annat krav, som utgår från de båda ”ringröteditiven”, är att all potatisodling ska vara baserad på utsäde som härstammar från ett officiellt kontrollerat utsäde. Ett sätt att dokumentera detta är det växtpass som varje certifierat utsädesparti ska vara märkt med. I SJVFS 1995:94 ställs kravet att sådana växtpass ska sparas i minst ett år och att företaget ska hänvisa till dem i sin bokföring. Eftersom det i Sverige inte finns någon regel som begränsar hur gammalt ett utsäde får vara blir det i praktiken ofta svårt att kontrollera efterlevnaden av att utsädet ursprung ska kunna dokumenteras. Ett sätt att förbättra möjligheten att kontrollera efterlevnaden skulle därför vara att införa

krav på obligatorisk utskiftning i någon form (jmf Danmark) eller att kontrollera allt utsäde som sätts i landet dvs. även hemmaproducerat utsäde (jmf Holland).

3.2.5 Kvalitetsaspekter och konkurrenssituation

I GROs skrivelse till Jordbruksverket framhåller man särskilt att ett oregelbundet utbyte av utsäde leder till stora variationer i kvaliteten på potatisen i handeln. Endast en femtedel av den potatis som saluförs håller SMAK klass 1. Detta motsvarar inte handelns och konsumenternas krav på en hög matpotatiskvalitet. En utskiftning skulle innebära en möjlighet att bryta smittvägarna för utsädesburna karantänsskadegörare men också en minskad uppförökning av virussjukdomar och andra allvarliga kvalitetssjukdomar. Därigenom ökar kvaliteten i svensk potatisodling samtidigt som andelen bortfall minskar.

Produktionskostnaderna för potatisodling är större i Sverige än i många andra omgivande länder. Priskonkurrensen är därför hård varför andra konkurrensfördelar måste lyftas fram för att bibehålla och utveckla den svenska matpotatisodlingen. Förutsättningarna för att producera matpotatis med hög kvalitet är goda i landet samtidigt som användningen av kemiska bekämpningsmedel är förhållandevis liten i relation till många andra länder. För att den konkurrensfördelen ska kunna utvecklas ännu mer krävs en mera regelbunden utskiftning av utsäde än vad som idag sker.

3.2.6 Kostnader och lönsamhet

Under punkt 3.2.2 framgår att den totala utskiftningen för närvarande uppgår till ca 35 %. Den varierar kraftigt inom olika sektorer och är lägst inom matpotatisodlingen där den uppskattas till ca 20 %. Även inom den gruppen är variationen stor och en utskiftning skulle i första hand förändra förutsättningarna för odlare som inte regelbundet byter utsäde.

För näringen totalt sett innebär en lagstadgad utskiftning om 15-25 % inga ökade kostnader men för den grupp odlare som har en låg eller ingen utskiftning ökar kostnaderna. Den gruppen ser sannolikt inte omedelbart fördelarna för egen del eller ännu mindre för kollektivet i form av högre skördar och bättre kvalitet och mindre fluktuationer mellan åren.

Eftersom efterfrågan på utsäde varierar kraftigt mellan åren beroende på en rad yttre faktorer (se punkt 3.2.2) varierar också priset på utsädet, främst beroende på svårigheten att planera odlingen utifrån en förväntad efterfrågan. En obligatorisk utskiftning skulle innebära en jämnare efterfrågan vilket leder till bättre prognosmöjligheter och därigenom också mindre prisvariationer mellan åren och även på sikt lägre priser. Sett över några år kan således utskiftningen för näringen vara en bra affär med lägre kostnader och en högre kvalitet.

En rad kalkyler har under årens lopp presenterats där man jämfört det erhållna ekonomiska resultatet från inköpt utsäde med egenproducerat utsäde ett år dvs. en 100-procentig utskiftning jämfört med en utskiftning om 15-20 % av utsädesbehovet. Sådana kalkyler står och faller med alternativvärdet för det egna utsädet

inklusive kostnader för lagring, hantering och behandling samt det mervärde inköpt utsäde ger i form av högre skörd och bättre kvalitet. Beroende på vilka förutsättningar som föreligger kan det ena eller andra alternativet vara mest gynnsamt.

När det gäller en utskiftning i intervallet 15-25 % jämfört med användning av ett mycket gammalt utsäde så beror jämförelsen på hur stor skillnaden är beträffande kvaliteten för respektive utsäde. Kvalitetsnedsättningen är olika stor för olika sorter och varierar beroende på var odlingen är belägen i landet och påverkas dessutom av de odlingsförutsättningar som förekommit åren innan jämförelseåret. Utredningen har därför bedömt att det inte är möjligt att presentera en mer rättvisande ekonomisk kalkyl över lönsamheten. Om ändå ett försök till uppskattning av ökad lönsamhet av ett årligen utskiftat utsäde görs, kan den förväntade skördeökningen anges till 25-50 % jämfört med användning av ett gammalt utsäde. Därtill kommer en påtaglig höjning av kvaliteten (Lihnell, m.fl., 1975), dvs. en mycket god lönsamhet.

I avsnittet 3.2.2 konstaterades att en obligatorisk utskiftning om 15-25 % i praktiken kommer att beröra de odlare som inte skiftar något utsäde årligen. En årlig utskiftning för denna kategori odlare torde mot bakgrund av ovanstående vara ekonomiskt lönsam, eftersom det resulterar i såväl högre skörd som en bättre kvalitet.

3.2.7 Diskussion kring olika alternativ av utskiftning

Näringsens krav på en lagstadgad utskiftning av utsäde är i första hand för att stärka kvaliteten av matpotatis. Enligt de beräkningar som gjorts i avsnitt 3.2.1 är den genomsnittliga utskiftningen inom matpotatisodlingen ca 20 %. Vidare förmodas att det är en stor variation mellan olika odlare.

År 2004 odlades utsäde på 1 800 hektar och våren 2005 certifierades totalt 27 000 ton utsäde. Utbytet per hektar blev således 15 ton certifierat utsäde. Om man utgår från att det behövs ca 2,5 ton utsäde per hektar så leder, inom det officiella utsädessystemet, 1 hektar utsädesproduktion till utsäde för 6 hektar odling nästa år, dvs. motsvarar en utskiftning om 17 %. Mot den bakgrunden finns det skäl att anta att behovet är något större för det hemmaproducerade utsädet och ett rimligt förslag skulle därför vara att minst 20 % av utsädesbehovet kommande år ska köpas in året innan som certifierat utsäde.

En årlig utskiftning om minst 20 % innebär att man inte helt och hållet bryter smittvägarna för allvarliga skadegörare som exempelvis ljus ringröta. För att eliminera den risken kan det vara skäl att införa ett alternativ till ovan nämnda förslag genom införande av en total utskiftning av utsäde vartannat år.

Ytterligare en frågeställning som bör tas upp i detta sammanhang är möjligheterna till dispens vid eventuell obligatorisk utskiftning. En efterfrågad sort kan exempelvis vara slut och frågan är då om dispens ska lämnas av det skälet. Generellt sett är det viktigt att kontrollen av systemet kan göras så enkel som möjligt. Det talar för att dispenser inte ska lämnas. Det finns också en risk att man använder eventuella möjligheter till dispens i syfte att kringgå systemet.

3.3 Förändringar på utsädesmarknaden

3.3.1 Volymförändringar

Om utsädesskiftningen blir 20 % kommer det att innebära en viss volymökning trots att den genomsnittliga utskiftningen idag är 20 % inom matpotatisodlingen. Orsaken är att volymerna ökar för den kategori odlare som idag inte regelbundet byter utsäde samtidigt som övriga odlare sannolikt inte förändrar sin nuvarande strategi.

Blir utskiftningen 25 % skattas volymökningen till ytterligare 2 000-3 000 ton. I båda fallen blir dessutom den årliga efterfrågan mer jämn än tidigare eftersom många av de yttre faktorer som idag styr köpet (se avsnitt 3.2.2) av utsäde förlorar i effekt.

3.3.2 Kvaliteten på det utsäde som ska hemmaproduceras

Utsäde som saluförs för bruksodling och för fortsatt uppförökning för den egna produktionen är till helt övervägande del utsäde i klass A.

Kraven på knölkvalitet är lika för alla klasser i det svenska utsädessystemet medan det är stora skillnader i krav beträffande fältbesiktning och virustest. Som exempel kan nämnas virus Y (PVY) och stjälbakterios som är två allvarliga och allmänt förekommande kvalitetssjukdomar i potatis. I nedanstående tabell visas skillnaderna i krav, mätt som högsta andel plantor alternativt knölar i procent, mellan olika klasser för dessa båda sjukdomar.

Sjukdom	Klass S	Klass SE	Klass E	Klass A
Stjälbakterios	0	0,1	0,5	1
PVY	0,0	0,4	1	10

Skillnaden i krav mellan klass E och klass A är stora. Detta gäller särskilt för PVY. Vidare är variationen i kvalitet inom klass A stor.

En normal virusspridning i en mottaglig sort i södra Sverige innebär att PVY förökar sig 5-10 ggr. Ett certifierat utsäde i klass A med en halt av PVY nära 10 % kan alltså på ett år försämrats i kvalitet så att det inte är lämpligt för vidare förökning. Skördenedsättningen i procent av PVY kan schablonmässigt skattas enligt följande formel (Lihnell m.fl., 1975): $0,5 \times (B-10)$ där B motsvarar den virusinfektion som finns i odlingen. En 50 %-ig infektion skulle således leda till en skördereduktion om ca 20 %.

Om utskiftning införs bör den sjunde fältgenerationen (nuvarande klass A) delas upp i två kvalitetsklasser förslagsvis klass A resp. klass B där gränsen för B blir den nuvarande gränsen för klass A medan kraven för klass A skärps betydligt.

3.3.3 Utskiftningens inverkan på tillgången av olika sorter

Utsäde kan endast certifieras av sorter upptagna på den nationella sortlistan eller på EG:s sortlista. Utskiftningen innebär i det avseendet ingen förändring mot tidigare. För att en sort ska finnas på marknaden finns det en nedre gräns för försäljningen eftersom alltför små volymer kostar för mycket att producera. Den gränsen ligger idag mellan 50-100 ton utsäde beroende på typ av sort. Ett problem med sorter med liten marknad är att årsvariationerna i efterfrågan tenderar att vara större än för sorter med större marknad. En obligatorisk utskiftning kommer att medföra mindre variationer vilket snarare ökar möjligheterna att bibehålla sorter med liten marknad eftersom utbudet kan förväntas vara ganska stabilt över åren.

3.4 Behov och möjlighet att lagstifta

Flera skäl för införande av obligatoriskt byte av utsäde har framförts, t ex skulle ett mera regelbundet byte av utsäde höja kvaliteten i odlingen och därigenom också kvaliteten på den matpotatis som marknadsförs i handeln och därmed också stärka konkurrenskraften i svensk potatisodling. Miljövinster till följd av minskat behov av bekämpningsmedel i odlingen och i form av minskad mängd bekämpningsmedel per ton behandlat utsäde samtidigt som arbetsmiljön förbättras har också nämnts (se avsnitt 3.2.3). Ytterligare ett skäl anses vara möjligheten att bryta smittvägar och därmed vidare spridning inom och mellan brukningsenheter, av skadegörare vars bekämpning regleras av växtskyddslagen, t ex den ljusa ringrötan (se avsnitt 3.2.4).

Kvaliteten på livsmedel, däribland matpotatis faller under livsmedelslagen och är därmed inte en fråga för Jordbruksverket. Livsmedelslagstiftningen ger inte heller möjlighet att ta hänsyn till sundhetsaspekterna i odlingen. Miljöaspekterna faller närmast under miljöbalkens ansvarsområde medan förebyggande åtgärder för att hindra spridning och för att bekämpa allvarliga växtskadegörare regleras av växtskyddslagen.

Vare sig livsmedelslagen eller miljöbalken är lämpliga som utgångspunkt för en eventuell vidare lagstiftning eftersom de ovan angivna skälen inte kan anses väga tillräckligt tungt.

Växtskyddslagens syfte är att hindra spridning av allvarliga skadegörare. Under avsnitt 3.2.4 beskrivs de krav på förebyggande åtgärder som ställs i bekämpningsdirektiven för ljus respektive mörk ringröta. ”Ringrötedirektiven” har varit ett starkt incitament för att införa krav på utskiftning i Finland och Danmark. Situationen i Sverige beträffande ljus ringröta har emellertid varit bättre än situationen i många europeiska länder inklusive Finland och Danmark och behovet att vidta ytterligare förebyggande åtgärder i Sverige har således varit mindre. Denna situation kan emellertid snabbt förändras och att införa ett krav på utskiftning kan därför ses som en möjlighet att bibehålla den gynnsamma situation Sverige för närvarande har, samtidigt som det ger andra positiva

effekter för både näring och samhälle inte minst i form av minskad miljöbelastning.

En annan viktig aspekt att ta hänsyn till är att egendomsskyddet är starkt i svensk rätt och ingen kan tvingas avstå sin egendom eller tvingas till att användningen inskränks. Undantag kan dock göras om det motiveras av angelägna allmänna intressen. I sådana fall ska ersättning betalas för förlusten till den vars egendomsskydd inskränks. Ingrepp i egendomsskyddet måste regleras genom lag. Ett införande av obligatorisk utskiftning kan därför komma i konflikt med gällande regler för egendomsskydd.

Ett sätt att undvika en konflikt med gällande regler för egendomsskydd är att som i Finland koppla ett nationellt stöd till krav på utskiftning. Utskiftningen blir då frivillig men stimuleras av myndigheterna. I Sverige finns ett nationellt stöd till potatisodlingen i norra Sverige men eftersom utskiftningen är något som berör hela landet har utredningen inte gått vidare med detta alternativ. Ett utvidgat nationellt stöd har utredningen bedömt vara uteslutet.

Ovan har beskrivits några svårigheter att finna lämpliga former för att lagstifta om obligatorisk utskiftning av utsädespotatis. En alternativ lösning kan då istället vara en myndighets möjlighet att utfärda så kallade allmänna råd på sitt område. Allmänna råd är inte bindande utan utgör rekommendationer om hur en person lämpligen kan förfara i vissa situationer. Med allmänna råd avses endast sådana råd som avser tillämpningen av en viss författning. Några exempel från Jordbruksverkets område är Statens jordbruksverks allmänna råd (2005:1) om lagring och spridning av gödsel med mera och Statens jordbruksverks allmänna råd (2002:1) i anslutning till lagen (1992:1683) om provtagning på djur, med mera. Allmänna råd om utskiftning av utsädespotatis skulle i detta fall kunna knytas till växtskyddslagstiftningen, t ex till verkets föreskrifter om bekämpning av ljus ringröta. Syftet är då att tydliggöra nyttan av att bryta smittvägar och vidare spridning av reglerade skadegörare, dvs. utgöra en uttalad rekommendation från Jordbruksverket och på så vis försöka uppnå de mervärden som nämnts i utredningen. En möjlighet skulle då också vara att uppmana handeln, i första hand den med matpotatis, att ta in detta allmänna råd som ett av kontraktsvillkoren.

3.5 Kontroll och efterlevnad

3.5.1 Kontrollsystem

I det fall obligatorisk utskiftning införs är det mest naturliga att utnyttja det redan befintliga potatisregistret som administreras av Jordbruksverket. Alla som odlar eller handlar med potatis ska vara officiellt registrerade (se vidare under avsnitt 3.1.1).

Kontroll av använt utsäde i form av förekomst av växtpass, sker redan idag i samband med uttagning av prov för analys av ljus och mörk ringröta. På så vis

nås ca 150 odlare årligen av denna kontroll som utan större extra kostnad skulle kunna utökas till att även inkludera en kontroll av utskiftningskravet.

3.5.2 Sanktionssystem

För att inte behöva vidta alltför stora insatser beträffande kontroll, om obligatorisk utskiftning införs, måste någon form av sanktion införas som ska verka avskräckande. Denna fråga får tas upp i samband med utformandet av en eventuell ny lagstiftning.

Blir utskiftningen inte obligatorisk utan i form av allmänna råd (se 3.4) krävs varken kontroll- eller sanktionssystem.

3.6 Plan för informationsspridning

Oavsett om utskiftningen blir obligatorisk eller i form av allmänna råd kan informationen enklast ske från Jordbruksverket via den allmänna information som finns om potatisregistret samt därutöver via särskilda utskick till registrerade företag.

GRO är en riksomfattande branschorganisation för producenter av potatis, grönsaker, frukt, bär och prydnadsväxter. Inom organisationen finns särskilda sektioner för potatisodlare. Via sektionerna sker en informationsspridning till de länsvisa potatisodlareföreningarna. Vidare har GRO tidningen Viola med fyra specialnummer per år om potatis. Slutligen och inte minst så kan information spridas via särskilda potatiskonsulenter, som finns på olika platser i landet och som direkt eller indirekt har en koppling till GRO och potatisodlareföreningarna. Oavsett beslut om formen för en eventuell utskiftning så ligger det ett stort ansvar hos GRO att förankra beslutet bland medlemmarna och upplysa om de fördelar både produktionsmässigt och miljömässigt som blir följderna av en utskiftning.

3.7 Utredningens förslag

Utredningen föreslår att Jordbruksverket utfärdar allmänna råd till växtskyddslagstiftningen med rådet att byte av utsädespotatis, s.k. utskiftning, ska göras med minst 20 % av utsädesbehovet varje år eller 100 % av utsädesbehovet vartannat år. På så vis skulle de mervärden som nämnts i utredningen kunna uppnås utan att myndigheten föreskriver bindande regler. Därtill skulle handeln, i första hand den med matpotatis, kunna uppmanas att ta in detta allmänna råd som ett av sina kontraktsvillkor.

Det allmänna rådet ska omfatta all slags potatisodling i hela landet på brukningsenheter med 0,5 ha potatisodling eller mer.

Den sjunde fältgenerationen, klass A, enligt Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:90) om certifiering m.m. av utsädespotatis, bör delas upp i två klasser, med skilda kvalitetskrav.

Information om det nya allmänna rådet ska spridas via Jordbruksverkets register över potatisodlare men också via GRO och de olika potatisodlareföreningarna.

4 Begränsning av rätten att saluföra utsäde inom vissa områden

4.1 EG:s lagstiftning och dess tillämpning

I tillämpningsbestämmelser till EG:s direktiv om saluföring av utsädespotatis (2002/56/EG) regleras de krav som kommissionen ställer för att auktorisera ett land att införa begränsningar i saluföringen av utsädespotatis i vissa skyddade områden, kommissionens beslut 2004/3/EG. Auktorisationen innebär också att ett program för kontinuerlig uppföljning av sundhetsläget ska genomföras och rapporteras till kommissionen.

Begränsningen av saluföringen innebär att endast vissa klasser av utsäde får säljas till eller inom området. Dessa så kallade gemenskapsklasser utgör basutsäde och betecknas EG1, EG2 resp. EG3. De krav som måste uppfyllas för certifiering av gemenskapsklasserna regleras i direktiv 93/17/EEG. Tanken med de båda rättsakterna är således att genom att ställa större krav på de utsäden som säljs inom dessa skyddade områden skapas förutsättningar för att kunna bibehålla ett gott sundhetsläge.

Gemenskapsklasserna kan produceras och saluförs även utanför skyddade områden. Vidare kan utsädesproduktionen inom ett skyddat område certifieras enligt gällande nationella regler för saluföring utanför skyddade områden. Utgångsmaterialet till den utsädesproduktionen måste dock baseras på lägst motsvarande klass EG2 (SE2 i det nationella systemet).

Gemenskapsklasserna omfattar basutsäde vilket innebär att produktionen av stamutsäde inte berörs eftersom EU inte har några gemensamma regler för stamutsäde.

4.1.1 Gemenskapsklasserna och eventuella begränsningar för produktion av dessa klasser i landet

De särskilda krav som gäller för gemenskapsklasserna finns redan idag i 36 § Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:90) om certifiering m.m. av utsädespotatis och i bilaga 5 till dessa föreskrifter. Gemenskapsklasserna, som endast utgörs av basutsäde, har hårdare krav i relation till EG:s minimikrav (2002/56/EG) främst beträffande virussjukdomar och stjälnbakterios. En jämförelse med vårt nationella system avseende fältbesiktning framgår av följande tabeller.

Tabellen nedan avser krav på den odling från vilket utsädespartiet ska härstamma (högsta tillåtna andel plantor med fel, angivet i procent).

Sjukdom	S3	EG1	SE1	EG2	SE2	EG3
Synliga virussymptom	0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
Stjälkbakterios	0	0	0,1	0,25	0,1	0,25

Härav framgår att de nationella kraven i klasserna SE1 respektive SE2 har, beträffande synliga virussymptom, toleransen 0,2 mot 0,1 för gemenskapsklasserna EG 2 respektive EG 3. Värden över 0,1 är dock mycket sällsynta i klass SE för synliga virussymptom dvs. i praktiken potatisvirus Y (PVY). När det gäller stjälkbakterios har gemenskapsklasserna lika eller högre toleranser.

Nedanstående tabell avser krav på den odling som ska certifieras (högsta tillåtna andel plantor med fel, angivet i procent).

Sjukdom	SE1	EG1	SE2	EG2	E	EG3
Synliga virussymptom	0,2	0,5	0,2	0,5	0,7	1
Stjälkbakterios	0,1	0	0,1	0,5	0,5	1

Av tabellen framgår att de nationella kraven är högre än kraven för gemenskapsklasserna avseende synliga virussymptom. Detta gäller också för stjälkbakterios med undantag för klass SE1, som har högre tolerans än EG 1. Dock är förekomst av stjälkbakterios i klass SE1 sällan förekommande. Gemenskapsklasserna har också skärpta krav visavi EG:s utsädespotatisdirektiv avseende jord och främmande ämnen samt torra och blöta rötter. Däremot överensstämmer kraven med nuvarande nationella krav.

Sammanfattningsvis harmoniserar de tre gemenskapklasserna väl med basutsädesklasserna inom vårt nationella system. Några smärre avvikelser förekommer enligt tabellerna ovan men de bedöms vara av liten praktisk betydelse.

Särskilda krav förekommer också när det gäller växtföljden respektive antalet besiktningar i fält. Vad växtföljden beträffar stämmer kraven med de krav som finns i vårt nationella system undantaget de särskilda regler som gäller i de fyra nordligaste länen, där odling av bas- och certifikatutsäde kan ske under två år av sex. Det nationella systemet föreskriver vidare endast en fältbesiktning mot krav på två vid odling av gemenskapsklasserna. Dock finns inga krav på officiell virustest efter skörd för certifiering i klasserna EG1-3 i direktiv 93/17/EEG men däremot i gällande svenska föreskrifter.

Möjligheten att certifiera i gemenskapsklasser har funnits i Sverige sedan 1995 men ännu inte utnyttjats vid något tillfälle. Detta beroende på att det inte funnits något område i landet där endast gemenskapsklasser får saluföras. Ett annat skäl kan vara att kraven för motsvarande klasser (se ovan) i vårt nationella system är

lika höga eller högre än motsvarande krav för gemenskapsklasserna undantaget stjälpbakterios i klass EG1. Ytterligare ett skäl kan vara kravet på dubbla fältbesiktningar, vilket leder till högre produktionskostnader. Särskilt i norra Sverige är en ytterligare fältbesiktning av ringa värde. Skälet är att vegetationsperioden är så kort att en andra besiktning måste göras nära inpå den första besiktningen.

Vid eventuellt införande av skyddade områden bör Jordbruksverket begära undantag från alternativt en ändring av direktiv 93/17/EEG så att den andra fältbesiktningen kan ersättas av de regler som gäller för virustest i vår nationella föreskrift. Nuvarande praxis innebär att man redan vid anmälan av en utsädesodling måste ta ställning till om den ska certifieras i en gemenskaps-klass. Vid det tillfället vet man lite om den kommande marknaden för utsäde. Genomförs en bättre harmonisering mellan systemen skulle det kunna innebära att beslut om certifieringsklass kan ske i samband med själva certifieringstillfället.

4.2 Inventering av tänkbara områden

Med beaktande av framför allt förekomsten av virussjukdomar kan man generellt säga att produktionen av klasserna EG 1-3 kan ske i norra Sverige och att produktionen av klasserna EG 2-3 kan äga rum i mellersta eller södra Sverige. Nedan diskuteras olika tänkbara områden i dels norra Sverige och dels i landet i övrigt. Utgångspunkten för resonemanget hämtas bland annat från den inventering av allvarliga skadegörare på potatis som grund för förslag till lokalisering av utsädesodlingen i landet (Umaerus, 1985) som senare har reviderats i två omgångar av potatiskonsulent Ingemar Nilsson (Nilsson, 1997, 1999).

4.2.1 Tänkbara områden i norra Sverige

Tidigare utredningar har rekommenderat ett stort område i norra Sverige från Umeå längs kusten till den finska gränsen. I denna utredning föreslås följande kommuner i Västerbotten och Norrbotten: Umeå, Vännäs, Vindeln, Robertsfors, Luleå och Boden. Sjukdomsläget har varit stabilt i området under en lång period. När det gäller ljus ringröta som lokalt har funnits i norra Sverige genomförde Jordbruksverket en riktad inventering under åren 1993-1998 i hela Norrland men koncentrerad till Norr- och Västerbotten. Resultatet (se Nilsson, 1999) visar relativt många fall de två första åren medan endast något enstaka fall upptäcktes de två sista åren. Underlaget för en begäran om auktorisation torde därför vara tillfyllest utan ytterligare omfattande inventeringar.

De tre sista åren har en ökad förekomst av PVY konstaterats särskilt i Norrbottens län. Motsvarande temporära ökning ägde även rum i början av 1980-talet under en 4-års period (se bilaga 4) Även tidigare år har ökad spridning av PVY under enskilda år förekommit. Den nu förhöjda förekomsten av PVY kommer därför sannolikt att klinga av i likhet med vad som skett under föregående år. Den pågående klimatförändringen kan dock på sikt förändra

bilden i norra Sverige visavi ökad bladlusförekomst vilket kan ses som ännu ett skäl att inrätta områden med begränsad rätt att saluföra utsäde.

Förutom PVY innebär gemenskapsklasserna även skärpta regler för stjälbakterios. Någon trend över tid har inte konstaterats beträffande förekomst av stjälbakterios. Däremot kan man se en variation i förekomsten beroende på skördeförhållandena föregående höst. Förekomst av stjälbakterios i svensk klass SE1 är dock ovanligt.

4.2.2 Tänkbara områden i övriga Sverige

Nilsson (1997, 1999) har i sina utredningar endast föreslagit områden i norra Sverige. Umaerus m.fl. (1985) har listat fler områden eftersom utgångspunkten var att lokalisera lämpliga områden för utsädesproduktion i allmänhet utifrån det gällande sjukdomsläget i landet. Bland de områden som rekommenderas är det främst i två områden som utredningen finner det intressant att begränsa saluföringen nämligen dels något område i Västra Götalands län och motsvarande på Gotland. I båda länen förekommer en begränsad virus spridning, som trots allt är en viktig förutsättning. Utredningen vill därför i nuläget inte precisera några specifika områden i Västra Götalands län och på Gotland utan föreslår att det får vara föremål för fortsatt utredning och att man i första hand ansöker om auktorisation i angivna kommuner i norra Sverige. Erfarenheter därifrån kan leda till en andra ansökan och då bör främst områden i de två föreslagna länen vara aktuella. För att förebereda en sådan process bör en mer riktad inventering av allvarliga skadegörare på potatis genomföras i de båda länen. I första hand gäller det potatiscystnematoderna som är den viktigaste begränsande orsaken till utsädesproduktion på en brukningsenhet i södra och mellersta Sverige.

4.3 Behov av eventuell ny lagstiftning

Beslut om att inom vissa geografiska områden endast få saluföras högre klasser av utsädespotatis, tas av EG-kommissionen efter ansökan från Sverige. Ett sådant beslut tas i form av ett Kommissionsbeslut som sedan måste ges en legal grund i svensk lagstiftning.

Eftersom beslutet om att införa skyddade områden torde anses innebära en inskränkning i äganderätten och vara konkurrensbegränsande måste detta regleras i lag (se 3.4). En ändring i utsädeslagen (1976:298) måste således göras. Hela denna beslutsprocess torde tidsmässigt omfatta åtminstone ca 2 år.

4.4 Kontroll och efterlevnad

4.4.1 Kontrollsystem

Ansvar för den begränsade saluföringen åläggs de utsädesföretag, som saluför utsäde inom de skyddade områdena. Kontrollerande myndighet måste ges möjlighet att genomföra en revision hos aktuella företag för att därigenom kontrollera att gällande regelverk efterlevs.

4.4.2 Sanktionssystem

Eftersom det sannolikt krävs en ändring av utsädeslagstiftningen (se 4.3) kommer frågan om sanktionssystem att tas upp i det sammanhanget.

4.5 Kostnader och positiva värden

Certifiering i gemenskapsklasser enligt nu gällande nationella föreskrifter innebär en kostnadsfördyring eftersom det krävs två fältbesiktningar samtidigt som kraven på virustest finns kvar. Ett borttagande av virustesten är möjligt att genomföra enligt direktiv 93/17/EEG vilket innebär sänkta kostnader men samtidigt en sämre kvalitetskontroll. Ersätts den andra fältbesiktningen med de regler för virustest som finns i vårt nationella system uppstår inga fördyringar vid certifiering av gemenskapsklasser.

Norra Sverige har fortfarande ett unikt sundhetsläge eftersom många svåra skadegörare på potatis inte alls förekommer eller förekommer i begränsad omfattning. Exempel på detta är virussjukdomar som potatisvirus Y, Potato Mopp Topp Virus (PMTV) och Tobacco Rattle Virus (TRV), potatisbladmögel, torrfläcksjuka, pulverskorv och vissnesjuka, vissa *Erwinia*-arter och potatiscyst-nematoder. Under de senaste 15 åren har det funnits en tydlig trend att många skadegörare spridits norrut dels som en effekt av ökad handel över stora avstånd (nationellt och internationellt) men också till följd av pågående klimatförändringar. Som exempel på detta kan nämnas den variant av den nekrotiska stammen av potatisvirus Y, som förutom blastyptom ger nekrotiska ringar i knölköttet samt den allt oftare påträffade form av röta som orsakas av bakterien *Erwinia chrysanthemii*.

Införande av skyddade områden och därmed generellt högre sundhetsmässiga krav på det utsäde som saluförs inom sådana områden, skulle innebära minskad risk för att allvarliga skadegörare sprids till dessa områden. Det goda sundhetsläget skulle därmed kunna behållas till nytta för odlingen i första hand i norra Sverige men även för landet i sin helhet.

Införande av skyddade områden ger också ökad status åt utsädesodlingen i norra Sverige. Denna goodwill effekt kan generera möjligheter till ökad utsädesproduktion inom det aktuella området, för försäljning såväl inom som utom

landet. I detta sammanhang kan också nämnas möjligheten till legoproduktion av utsäde för utländska utsädesföretag, en utveckling som redan påbörjats.

4.6 Utredningens förslag

Utredningen föreslår att Jordbruksverket tar initiativ till införande av skyddade områden för utsädesproduktion av potatis i följande kommuner i Västerbotten och Norrbotten: Umeå, Vännäs, Vindeln, Robertsfors, Luleå och Boden.

I samband med ansökan hos EG-kommissionen om införande av skyddade områden för utsädesproduktion bör Jordbruksverket föreslå undantag alternativt ändring av direktiv 93/17/EEG så att den andra fältbesiktning som nu krävs kan ersättas med en virustest.

5 Jämförelser med andra länder

5.1 Finland

I Finland har man ett nationellt stöd som är så utformat att det både stöder en användning av certifierat utsäde och en kontraktsbunden odling. Stödet utgår till potatisodlare med mer än 2 ha potatis alternativt 1 ha färskpotatis under väv. Minsta fältstorlek är 0,5 ha. I princip omfattas all potatis utom utsädesodling inom certifieringssystemet samt produktion av råvara till stärkelseindustrin. För att stödet ska utgå ska produktionen baseras på certifikatutsäde eller utsäde som har uppförökats därav högst en gång på den egna brukningsenheten.

Stödet per ha uppgick till 282 Euro under 2005 samt därutöver ytterligare 118 Euro om odlaren har ett skriftligt kontrakt där hela skörden (minst 20 ton per hektar) levereras till den avtalspart som är köpare. Inom det så kallade produktionsområdet för högklassig utsädesproduktion utgår ytterligare stöd till matpotatisodlare om 62 respektive 88 Euro för odling respektive kontraktsteckning.

I och med att det är ett nationellt stöd ansöker man i samband med ansökan om EU-stöden och kontrollen bygger på att odlaren kan visa genom fakturor, växtpass och kontrakt att han följt bestämmelserna innan stöden betalas ut.

I en lag från 2002 (lag 574/2002 om kraven i fråga om potatisodling inom produktionsområdet för högklassig utsädespotatis), fastställs att med produktionsområde för högklassig utsädespotatis avses kommunerna Tyrnävä resp. Limingo där saluföringen av utsädespotatis följer beslut 2004/3/EG. Jord- och Skogsbruksministeriet åläggs att utforma vidare bestämmelser om växtskyddet inom området genom en särskild förordning. Slutligen fastställs att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet saluför eller använder utsädespotatis i strid med gällande förordning ska straffas med böter. Observera att man lägger ansvaret både på saluföraren och på användaren.

Jord- och skogsbruksministeriets förordning nr 20/03 om marknadsföring och produktion av utsädespotatis inom produktionsområdet för högklassig utsädespotatis, omfattar saluföring och produktion av utsädespotatis inom de båda ovan nämnda kommunerna. Saluföringen begränsas till klasserna EG1-3 och vid produktion av utsäde ska användas utsäde som minst uppfyller kraven för EG2. Inom produktionsområdet råder andra regler för utskiftning än för landet i övrigt. Utskiftningen är 50 % innebärande att man måste byta allt utsäde av lägst klass EG-3 på en gång minst vart annat år. Därav det högre nationella stödet (se ovan). Kontrollen av att reglerna uppfylls åläggs växtskydds-myndigheten och det bör observeras att det inte förekommer någon areal-begränsning dvs. all odling inklusive trädgårdsodling omfattas. Kostnaden för kontrollen sker med statliga medel.

5.2 Danmark

All odling av potatis samt saluföring av utsädespotatis och matpotatis från egen odling regleras i en ”Plantedirektoratets bekendtgörelser om kartofler” nr 1540 av 30 december, 2004, vilket i Sverige motsvarar en föreskrift från Jordbruksverket. I Danmark finns inga områden där man har en begränsad saluföring enligt beslut 2004/3/EG men däremot har Danmark sedan länge haft en obligatorisk utskiftning. I § 11 i ovanstående ”Bekendtgørelse” framgår att ”förvärvsmässig odling av konsumtionspotatis ska ske enligt bestämmelser i bilaga 6, avsnitt A”. Där framgår att till odling av mat- och konsumtionspotatis kan användas antingen certifierat utsäde som inköpts varje år eller hemmaproducerat utsäde baserat på certifierat utsäde inköpt året innan. Odlingen av det egna utsädet regleras så att det måste köpas in certifierat utsäde till minst 10 % av antingen den areal eller den mängd utsäde som ska användas året efter. Den egna utsädesodlingen ska ligga avskild från övrig odling på gården. Den bör om möjligt sättas och tas upp först och maskiner och redskap ska vara rengjorda och desinfekterade med godkänt medel innan de används i den egna utsädesodlingen.

Kontrollen bekostas av statliga medel och utförs som stickprovskontroller varav 200 odlare kontrolleras varje år vilket torde innebära ca 10 % av odlarna. Odlaren är skyldig att dokumentera inköp av certifierat utsäde genom att spara faktura och växtpass. Överträdelse av gällande regler straffas med böter som för närvarande uppgår till 920 DKK per ha.

5.3 Skottland

Hela Skottland är ett skyddat område i enlighet med beslut 2004/3/EG. Kontrollen utförs av SASA (Scottish Agricultural Science Agency), och finansieras av statliga medel. I det fall överträdelse sker bedöms åtgärder från fall till fall. Om nödvändigt kan en odling destrueras.

SASA upprätthåller och ansvarar för kontrollen av Skottlands klonbank, svarar för kontroll av karantänskadegörare samt utför administration, kontroll och analyser knutna till det skotska certifieringssystemet av potatis. Utöver dessa myndighetsåtaganden har man även en ganska omfattande forskningsverksamhet inom berörda områden.

Krav på utskiftning föreligger inom området på så sätt att produktionen av matpotatis ska baseras på lägst klass EG 3 eller utsäde som har uppförökats därav högst en gång på den egna brukningsenheten. Undantag för krav på utskiftning ges för odlingar <0,1 ha där skörden används inom det egna hushållet.

5.4 Holland

Holland har inget skyddat område men väl lång erfarenhet av utskiftning. Nuvarande regler finns i form av en bilaga från 2003 till gällande utsädeslagstiftning. Härav framgår att en potatisodlare varje år måste sätta certifierat utsäde. Det finns ett undantag för stärkelseodlare avseende vissa sorter och i vissa regioner. Där tillåts hemmaproducerat utsäde s. k. "farm-saved seed" Via en stiftelse benämnd TBM, vars syfte är att utveckla stärkelseodlingen i landet, genomförs en kontroll av det hemmaproducerade utsädet via NAK AGRO som är ett kommersiellt dotterbolag till NAK (stiftelse som är ackrediterad att utföra officiell inspektion). Kraven motsvarar klass C i det holländska systemet men är endast rådgivande. Det innebär emellertid att NAK eller dess dotterbolag har kontroll på allt utsäde som sätts i landet. Undantaget är utsäde till hemträdgårdsodling för produktion till det egna hushållet.

Odlaren måste spara växtpass och faktura minst ett år efter inköp eller till maj månad kommande år. Bryter man mot reglerna utgår ett bötesbelopp för varje enskilt fall om 450 Euro. Bötesbeloppet är under diskussion och en höjning kommer sannolikt att ske.

Ansvar för upprätthållande av lagstiftningen har AID (General Inspection Service of the Ministry of Agriculture). Kontrollen över att lagstiftningen efterlevs utförs av NAK. Kostnaderna för detta ingår i de avgifter som odlaren betalar för den fysiska kvalitetskontrollen.

6 Referenser

Litteratur

Försund, E., 1963. Late blight free potato seed grown in geographical isolated places in Norway. EAPR. Proceed. Second Trienn Conf. Pisa 1963, pp 193-194.

Hirst, J.M. & Stedman, O.J., 1960. The epidemiology of *Phytophthora infestans*. II. The source of inoculum. Annals of Applied Biology, 48, 489-517.

Jordbruksstatistisk årsbok 2005 med data om livsmedel. 2005. Jordbruksverket och Statistiska centralbyrån.

Lihnell, D., Bång, H., Kvist, K., & Nilsson, C., 1975. Sorter och sjukdomar i svenska matpotatisodlingar. Statens växtskyddsanstalt. Medd. 16:168, 149-213.

Nilsson, I., 1997. Utsädesreservat för potatis i norra Sverige. En utredning från Potatisbranschens utsädeskommitté. Stencilerad rapport, 23 sidor.

Nilsson, I., 1999. Utsädesreservat för potatis i Sverige. En utredning från Potatisbranschens utsädeskommitté. Stencilerad rapport, 20 sidor.

Wiik, L., 2005. Stay-green: Ett koncept för höga potatisskördar (delrapport). Rapport till Stiftelsen Lantbruksforskning, 71 sidor.

Umaerus, M., Svensson, L., Jönsson, E. & Karltorp, M., 1986. Produktion av utsädespotatis i Sverige: Potatisdag anordnad av SLU:s potatisgrupp på Ultuna den 27 november 1984. Konsulentavdelningens rapporter. Sveriges lantbruksuniversitet. Allmänt 97, 36 sidor.

EU:s lagstiftning

Rådets direktiv 2002/56/EG av den 13 juni 2002 om saluföring av utsädespotatis. (EGT L 193, 20.7.2002, s. 60. Celex 32002L0056).

Kommissionens direktiv 93/17/EEG av den 30 mars 1993 om gemenskapsklasser för basutsädespotatis samt de villkor och beteckningar som ska gälla för dessa klasser. (EGT L 106, 30.4.1993, s. 7. Celex 31993L0017).

Kommissionens beslut 2004/3/EG av den 19 december 2003 om bemyndigande av det, för saluföring av utsädespotatis i vissa medlemsstaters samlade territorium eller delar därav, tillämpas strängare åtgärder mot vissa sjukdomar än de som fastställs i bilagorna 1 och 2 till rådets direktiv 2002/56/EG (EGT L 106, 6.1.2004, s. 47. Celex 32004D0003).

Rådets direktiv 93/85/EEG av den 4 oktober 1993 om bekämpning av ljus ringröta på potatis. (EGT L 259, 18.10.1993, s. 1.Celex 31993L0085).

Rådets direktiv 98/57/EG av den 20 juli 1998 om bekämpning av *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi m. fl. (EGT L 235, 21.8.1998, s. 1. Celex 31998L0057).

Rådets direktiv 2000/29/EG av den 8 maj 2000 om skyddsåtgärder mot att skadegörare på växter eller växtprodukter förs in till gemenskapen och mot att de sprids inom gemenskapen. (EGT L 169, 10.7.2000, s. 1. Celex 32000L0029)

Svensk lagstiftning

Växtskyddslagen (1972:318)

Förordning om växtskydd m.m. (2006:817)

Utsädeslagen (1976:298)

Utsädesförordning (2000:1330)

Livsmedelslagen (2006:804)

Miljöbalken (1998:108)

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:90) om certifiering m.m. av utsädespotatis

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:73) om bekämpning av skadegöraren *Ralstonia solanacearum*

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:74) om bekämpning av ljus ringröta på potatis

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:94) om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare

Statens jordbruksverks allmänna råd (SJVFS 2005:1) om lagring och spridning av gödsel m.m.

Statens jordbruksverks allmänna råd (SJVFS 2002:1) i anslutning till lagen (1992:1683) om provtagning på djur, m.m.

Personliga referenser

Agmell, Egon, VD
Lantmännen Solanum, Kävlinge

Andersson, Björn, forskare
Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för skoglig mykologi och patologi,
Uppsala

Andersson, Lars, platschef, odlingskonsulent
OLW Sverige AB, Kristianstad

Carnegie, Stuart, chef för potatisavdelningen
SASA, Skottland, UK

Mastenbroek, Ineke, teknisk direktör
NAK, Holland

Pedersen, Henrik, handläggare
Plantedirektoratet, Danmark

Ronni, Päivi, handläggare
Kontrollcentralen för växtproduktion, växtskyddsavdelningen, Helsingfors,
Finland

Åkesson, Henrik, odlingschef
Kraft Foods Sverige AB, Halmstad

Referensgrupp

Anflo, Eva, näringspolitisk handläggare
Gröna näringens riksorganisation, Stockholm

Holstmark, Katarina, handläggare
Statens jordbruksverk, Skara

Jüri Känno, chef för utsädesavdelningen
Lyckeby Stärkelsen, Fjälkinge

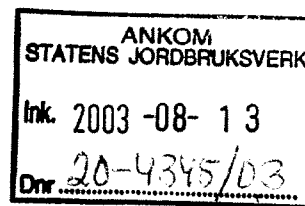
Magnusson, Anders, chef för potatisverksamheten
Swegro, Skänninge

Lundh, Anders, ordf. i GROs matpotatissektion
Lantbrukare, Bjälbo

GRÖNA NÄRINGENS RIKSORGANISATION

Handläggare Eva Anflo
Tel. 08-787 53 63

Karin Nordin
Växtskyddsseheten
Statens jordbruksverk
551 82 Jönköping

Stockholm 2003-08-11

Lagstadgat krav på utskiftning av potatisutsäde – nödvändigt för framtiden

Inom GRO pågår sedan en tid en diskussion om vikten av att odlarna regelbundet byter potatisutsäde. Detta sker inte idag eftersom odlarna inte anser att det i dagsläget är ekonomiskt försvarbart att köpa nytt utsäde, då detta på grund av en ojämn efterfrågan håller ett förhållandevis högt pris. I många fall tar man eget utsäde ur matpotatisodlingen och förnyar med långa intervall eller när odlingen blir alltför nedgången av virus eller andra sjukdomar. Då är man redan ett eller två år för sent ute med bytet. Detta förhållande får stora konsekvenser för kvaliteten på potatisen ute i handeln. Enligt uppgift är bara en femtedel av den potatis som SMAK kontrollerar klass 1. Samtidigt ökar kraven från handel och konsumenter på en hög matpotatiskvalitet.

Argumenten för utskiftning av utsäde med täta intervall är flera:

Byte av utsäde innebär

- att man bryter smittvägarna för utsädesburna sjukdomar såsom t.ex. ringröta
- att uppförökningen av virussjukdomar minskar
- att även bladmögel, stjälbakterios, lackskorv och andra sjukdomar förekommer i minskad utsträckning
- att kvaliteten på potatisen förbättras och andelen bortfall minskar.

I Danmark och Finland finns regler för regelbunden utskiftning och där har man kunnat konstatera en hel del positiva effekter i form av bättre matpotatiskvalitet, minskade problem med utsädesburna sjukdomar m.m. Priset på utsädespotatis har också sjunkit genom en jämnare efterfrågan och en större effektivitet i utsädesproduktionen. Detta är effekter som man även kan förvänta sig om motsvarande regler införs i Sverige.

Det är vår bestämda uppfattning att ett obligatoriskt utskiftningssystem i den svenska potatisodlingen skulle medföra en betydligt friskare odling till gagn för både odlare och konsument. En sådan åtgärd bör även ligga i linje med Jordbruksverkets arbete med att upprätthålla en hög sundhetsnivå i Sverige.

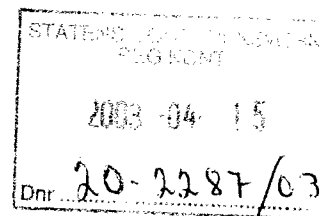
GRO önskar genom denna skrivelse aktivera frågan om obligatorisk utskiftning av potatisutsäde och snarast få till stånd en diskussion med Jordbruksverket om de juridiska och praktiska möjligheterna att införa ett lagstadgat krav på utskiftning av potatisutsäde i Sverige.

Med vänliga hälsningar

Christer Wohlström

GRÖNA NÄRINGENS RIKSORGANISATION

Stockholm 2003-04-10

Statens Jordbruksverk
551 82 Jönköping

Angående utsädesreservat i norra Sverige.

Frågan om utsädesreservat har utretts och diskuterats sedan mitten av 80-talet. SLU gjorde då i samarbete med dåvarande Lantbruksstyrelsen en utredning kring den framtida utsädesodlingens lokalisering i landet och behov av åtgärder i syfte att bevara viktiga områden för framtiden. Utredningen ledde inte till några åtgärder och frågan blev vilande fram till 1992 då den nybildade "Potatisbranschens utsädeskommitté" tog upp frågan och beslutade att begära hos Jordbruksverket att se över möjligheterna att inrätta utsädesreservat. I kommittén ingår representanter från utsädesföretagen, GRO/SPOR, SJV, SUK och SLU.

Hemställan ledde till att Växtinspektionen påbörjade en mera systematisk inventering av karantänskadegörare speciellt i AC och BD län, vilka bedömdes som de mest intressanta områdena. Inventeringen pågick under ett antal år och resulterade i en grundläggande dokumentation över förhållandena i de båda länen, vilken var nödvändig som underlag för en eventuell föreskrift om utsädesreservat. Frågan togs inte heller upp i samband med Sveriges inträde i EU vilket hade varit möjligt eftersom EU redan hade direktiv för utsädesreservat. Med den dokumentation som då redan fanns hade det varit möjligt att vid förhandlingarna inrätta ett utsädesreservat i de två nordligaste länen.

Inträdet i EU innebar en rad olika förändringar för utsädesodlingen varför arbetet inom Utsädeskommittén visavi utsädesreservat blev vilande några år fram till 1997, då man åter tog tag i frågan. Utsädeskommittén utförde på egen bekostnad en revidering av 1986 års utredning. Revideringen utfördes av SPOR genom konsulent Ingemar Nilsson. Utredningen presenterades i juni 1997 med deltagare från Jordbruksdepartementet, Jordbruksverket, LRF, SPOR, m.fl. Vidare gjordes en uppvaktning hos Jordbruksdepartementet i ärendet där man dock i första hand hänvisade till Jordbruksverket.

För att ytterligare sätta press på Jordbruksverket skickades ett underlag till riksdagsman Torsten Gavelin, som skrev en interpellation till statsrådet Annika Åhnberg. Hon svarade att ytterligare frågor beträffande sjukdomsläget krävdes utöver de som redan fanns och att nyttan i relation till kostnaderna inte var tillräckligt utredda. Svaret avslutades med att Statsrådet inte var beredd att just då ta några särskilda initiativ.

Situationen beträffande utsädesreservat diskuterades i Utsädeskommittén i december 1998 och konstaterade att de ansträngningar man gjort inte hade lett till att Jordbruksverket börjat engagera sig i frågan. Anledningen till detta var sannolikt att särskilt generaldirektören inte

var intresserad av att driva ärendet men att det inte heller från handläggargård fanns tillräckligt stort intresse för frågeställningen. Diskussionen ledde till att Utsädeskommittén lade ner ärendet och hänsköt frågan till potatisodlareföreningarna i Västerbottens och Norrbottens län.

Potatisodlareföreningen i Norrbotten hade då erhållit regionala medel för att utveckla potatisnäringen i länet och i projektet ingick bildandet av utsädesreservat. Inom projektets ram gjordes ytterligare en uppdatering av den tidigare nämnda utredningen. Även denna gång utfördes revideringen av konsulent Ingemar Nilsson. I samband med ett besök i Norrbotten av den nyutträdde generaldirektören på Jordbruksverket togs frågan om utsädesreservat upp och generaldirektören lovade att ta tag i ärendet. Även från Västerbotten gjordes påstötningar genom landshövding Georg Andersson som då ingick i Verkets styrelse. De regionala påstötningarna ledde till ett första beredande möte med Växtinspektionen men har därefter inte lett till några förändringar i Jordbruksverkets hållning i frågan.

Under 2001 bildade de båda potatisodlareföreningarna i Norrbotten och Västerbotten den ekonomiska föreningen Potatislandet som via regionala medel fortsatte på den väg som Norrbotten tidigare inlett i syfte att utveckla potatisnäringen i de båda länen. I projektansökningarna spelade bildandet av ett utsädesreservat en central roll. Medel har utgått under 2001 och 2002 men eftersom man under den här tiden inte kommit längre i frågan har en ansökan lämnats in för en förlängning under 2003. Företrädare för Potatislandet har trots flera kontakter med Jordbruksverket ännu inte kommit längre i frågan än tidigare ansträngningar.

Varför utsädesreservat i norra Sverige?

Den utredning som gjordes 1986 med de två följande revisionerna visar med all tydlighet behovet av ett reservat i norra Sverige, främst ur fytosanitär synpunkt. Ska Sverige i framtiden kunna behålla en stamutsädesproduktion och en efterföljande högkvalitativ basutsädesproduktion av potatis krävs ett utsädesreservat. Frågan har, inte minst de allra senaste åren, ytterligare accentuerats av de senaste fallen av ljus ringröta i landet.

Effekten av en reservatsbildning förstärks om man dessutom genomför en allmän utskiftning av potatis i landet, vilket Jordbruksverket, via chefen för Växtinspektionen, aviserat. Vi vill dock i detta sammanhang poängtera att dessa frågor, även om de hör samman, bör behandlas var för sig.

En annan viktig faktor, tyvärr ofta glömd i debatten, är den positiva reaktion bildandet av ett utsädesreservat skulle få på utvecklingen av näringen i de båda länen. Här finns möjlighet att jämföra med Finland, som för 20 år sedan var ett u-land beträffande utsädesodling i synnerhet men även potatisodling i allmänhet. Bildandet av dels Utsädescentralen i norra Finland och dels de två kringliggande utsädesreservaten har haft en mycket positiv effekt på potatisodlingen i området men också på näringen i sin helhet. Under dessa 20 år har näringen haft en enastående utveckling, som lett till en produktion på hög nivå av både utsäde och matpotatis.

Den segdragna frågan om utsädesreservat i norra Sverige har lett till frustration och haft en negativ effekt på utsädesodlingen. Den svenska utsädesodlingen måste få rätt att utnyttja de regionala fördelarna på samma sätt som andra länder med liknande förutsättningar.

Däriigenom kan vi få en positiv utveckling av näringen i området men också en gynnsam effekt på potatisodlingen inom andra delar av EU genom en fytosanitärt säkrare produkt.

GRÖNA NÄRINGENS RIKSORGANISATION

Sveriges Potatisodlares Riksförbund har genom sitt deltagande i Utsädeskommittén hela tiden stått bakom ansträngningarna att bilda utsädesreservat. Då vi nu tagit del av de signaler som givits från Jordbruksverket till föreningarna i norra Sverige om att få ett tydligare bevis på att näringen står bakom kravet på att utsädesreservat snarast förverkligas har vi ånyo behandlat frågan.

SPORs styrelse har vid sitt senaste sammanträde diskuterat frågan och ställt sig något undrande till påståendet att näringens inställning för utsädesreservat inte varit allmänt känd. GRO/SPOR står fortfarande enigt bakom kravet på bildande av ett utsädesreservat för potatis i norra Sverige och hemställer härmed att Jordbruksverket skyndsamt tar tag i frågan genom en ansökan om reservatsbildning hos EU-kommissionen. Från GRO/SPOR kommer vi att göra vad vi kan för att vid behov hjälpa till med kompletterande fakta för att uppfylla kraven på en fullständig ansökan.

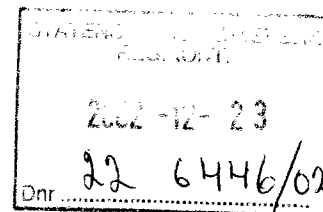
Med vänliga hälsningar

Gröna näringens riksorganisation

Jan Nerelius

Västerbottens
Potatisodlareförening
Box 4097
904 03 Umeå

2002-12-11

Jordbruksverket
Eva Dahlberg
551 82 Jönköping

För kännedom Karin Nordin

Ang. Utsädesreservat i norra Sverige.

Frågan om utsädesreservat har i Sverige utretts och diskuterats sedan mitten av 1980-talet i flera omgångar men av olika skäl har man inte kommit till något beslut i frågan.

Under tiden har inventeringar av sjukdomsläget fortsatt att dokumenteras men den övergripande frågan om reservat har hamnat på lokalt plan.

Jordbruksverket har genom Karin Nordin tagit upp frågan om utskiftning av utsäde och det skulle vara ytterligare en faktor som skulle bidra positivt för en reservatsbildning.

Lokalt har man genom Västerbottens och Norrbottens potatisodlareföreningars gemensamma Potatislandet ek.för. sökt projektmedel från EU Mål 1 för att arbeta med reservatsfrågan 2001-2002. Tyvärr har vi inte kommit framåt med frågan ännu och ansöker om att förlänga projekttiden till 2003.

Även från den samlade odlarkåren (SPOR) finns intresse för en stamutsädesproduktion i norra Sverige. Det finns även ett stort intresse av att lokalt och regionalt höja statusen på den utsädesodling man bedriver och bli mer jämställda med EU-reservat som redan finns i ex. Finland och Skottland.

Efter förslag från Karin Nordin skulle det vara lämpligt att en mindre grupp samlas för att dra upp riktlinjer och sätta en arbetsordning för hur vi ska kunna komma fram till en ansökan hos EU kommissionen att bilda ett utsädesreservat för potatis i norra Sverige.

Vi anhåller härmed om att några representanter för odlingen i norra Sverige och företrädare för Jordbruksverket snarast sammanträffar i en planeringsgrupp. Vårt förslag är att försöka få detta till stånd någon gång under januari 2003.

Tvärålund 2002-12-12

Luleå 2002-12-15

Ingemar Holmlund
Ordf. Västerbottens
Potatisodlareförening

Ragnar Granberg
Ordf. Norrbottens
Potatisodlareförening

Svar till Potatislandet c/o Västerbottens Potatisodlareförening, Box 4097,
904 03 Umeå

Postadress
Box 4097
904 03 UMEÅ

Besöksadress
Röbäcksdalen

Telefon
090-77 15 52

Telefax
090-77 15 32

Postgiro
36 6 4 16 - 6

Bankgiro
5974-1488

Organisationsnummer
794000 - 4497

Förekomst av potatisvirus Y i procent efter test av utsädesodlingar odlingsåren 1977-2005. Sammanställning efter uppgifter från Statens Utsädeskontroll

<u>År</u>	<u>Västerbottens län</u>	<u>Norrbottens län</u>
1977	0,0*	0,0*
1978	0,1*	0,0*
1979	0,1*	0,0*
1980	0,2	0,3
1981	0,4	0,2
1982	0,4	0,7
1983	0,4	0,3
1984	0,3	0,1
1985	0,2	0,1
1986	0,0	0,0
1987	0,0	0,0
1988	0,1	0,0
1989	0,0	0,0
1990	0,3	0,0
1991	0,1	0,0
1992	0,2	0,0
1993	0,1	0,0
1994	0,2	0,1
1995	0,1	0,0
1996	0,1	0,1
1997	0,2	0,0
1998	0,2	0,0
1999	0,3	0,1
2000	0,1	0,2
2001	0,0	0,0
2002	0,1	0,1
2003	0,2	0,4
2004	0,1	0,6
2005	0,5	1,0

* Stickprovsundersökning

Anm.

Kraven på virustest har varierat över åren. Från och med 1995 har exempelvis motståndskraftiga sorter undantagits från virustest. Därmed är siffrorna inte helt jämförbara men tabellen ger ändå en uppfattning om förändringar i virusförekomsten.

Jordbruksverkets rapporter 2006

1. Bioenergi – *ny energi för jordbruket*
2. Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2002–2004
3. Betesmarkerna efter 2003 års jordbruksreform – *hot och möjligheter*
4. Miljöeffekter av träda och olika växtföljder – *rapport från projektet CAP:s miljöeffekter*
5. Översyn av känsliga områden enligt nitratdirektivet
6. Tio år i EU – *effekter för konsumenterna*
7. Returförpackningsutredningen
8. Kostnader för hanteringen av olika EG-stöd finansierade från EG:s jordbruksfond 2005
9. En översyn av lagstiftningen om bisjukdomar – *förslag till hur bekämpningen av bisjukdomar ska bedrivas*
10. Kulturhistoriska bidrag och särdrag – *uppföljning och utvärdering av miljöersättningen till natur- och kulturmiljöer*
11. Marknadsöversikt – *Etanol, en jordbruks- och industriprodukt*
12. Marknadsöversikt – *bananer*
13. Marknadsöversikt – *bearbetade jordbruksvaror (icke bilaga I)*
14. Blommande mångfald – *verksamhetsberättelse för POM 2005*
15. Jordbruksverkets foderkontroll 2005 – *Feed control by the Swedish Board of Agriculture 2005*
16. Marknadsöversikt – *vin*
17. Entreprenörskap på landsbygden – *en översikt av internationell forskning*
18. Samhällsekonomiska effekter av ett omfattande utbrott av mul- och klövsjuka i Sverige – *en studie av sannolika följder*
19. Miljöutbildning och rådgivning för jordbrukare – *rapport från en statistisk undersökning genomförd våren 2006*
20. Effekter av KULM-rådgivning
21. Marknadsöversikt, *Biodiesel – ett fordonsbränsle på frammarsch?*
22. Jämställdhetsindikatorer för livsmedels- och landsbygdspolitiken
23. Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2003–2005

Rapporten kan beställas från
Jordbruksverket,
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
Fax 036 34 04 14
E-post: jordbruksverket@sjv.se
Internet: www.sjv.se

ISSN 1102-3007
ISRN SJV-R-06/24-SE
SJV offset, Jönköping, 2006
RA06:24